

svých osobních zkušeností, hledaje s vášnivým zaujetím východisko z rozporů, které tak mučivě prožíval.

Třetí část sborníku tvoří studie, věnované umění Dostojevského. U. A. Guralnik v článku *F. M. Dostojevskij v literární estetičeském boji let šedesátých* (293—329) konstatuje, že ve vývoji politických a estetických názorů Dostojevského, v krytalizaci jeho lásek a nenávisťi sehrála velmi významnou úlohu léta šedesátá, kdy Dostojevskij vystoupil jako vydavatel časopisů. V době, kdy došlo k ostrému vyhocení mezi třídami, musili se spisovatelé rozhodnout, ke komu se připojí; pokus zaujmout střed mezi dvěma protichůdnými názory musil skončit nezdarem.

Stat' A. V. Čičerina se zabývá básnickým jazykem Dostojevského (417—444).

D. O. Zaslavskij zkoumá, jak se projevil humor a satira v díle Dostojevského (445 až 471) a konstatuje, že Dostojevskij měl značný smysl pro komičnost, avšak jeho humor a satira znějí přesvědčivě jen tehdy, když vyjadřují vysoké revoluční a humanistické myšlenky.

Sborník je vyzdoben četnými reprodukcemi ilustrátorů Dostojevského, jimiž se zabývá článek V. S. Nečajevov (472—509).

Nejzajímavější je článek L. P. Grossmana o Dostojevském umělci (331—415). Zaslíbený znalec Dostojevského konstatuje, že v románové poetice Dostojevského se odrazil vývoj druhu od renesance do 19. století, neboť Dostojevskij byl nejen veliký romanopisec, nýbrž i veliký znalec světové literatury, jenž neúnavně hledal nové formy. Stanoviv charakteristické kompoziční postupy Dostojevského, Grossman přechází k rozboru jeho tvůrčí metody a upozorňuje, že v rozvíjení námětu rozhodující úloha patří teoriím hrdinů, krizím jejich světového názoru. Dále se autor zabývá poměrem Dostojevského k autorům domácím i cizím, starším i současným, k lidové tvorbě. Upozorňuje na soupeření Dostojevského s Turgeněvovými Otci a dětmi v Běsech, s Tolstého Dětsvím, chlapectvím a jinošstvím ve Výrostkovi, s Vojnou a mírem v Bratřech Karamazových. Přehled leitmotivů uzavírá zjištěním, že Dostojevskij je největší lyrik a tragik, jakého zná světové umění.

Velmi instruktivní je závěrečný článek Ja. P. Stročková (510—544), rozebírající sovětské jubilejní články a publikace o Dostojevském.

Jubilejní sborník přinesl řadu zajímavých poznatků, upřesňujících naši představu o Dostojevském, postřehů a podnětů, upozornil nás na některé mezery v bádání. Postrádáme v něm např. studii o působení Dostojevského na sovětskou literaturu. Velmi těž postrádáme rejstřík jmenů a věcný, jenž by nám usnadnil orientaci v materiálu.

Marie Koutná

Georgis I. Zoidis, Patroparadoti Ellia. (Ellada-Rossia, ikonomiki, politiki, politiki desmi.) (Vydalo nakladatelství politické a umělecké literatury Nea Ellada, 1958, str. 230, 36 stran příloh.)

Řecko-ruské vztahy, ať hospodářské nebo kulturní, tvoří velkou kapitolu v dějinách obou národů.

Nakladatelství Nea Ellada vydalo koncem roku 1958 záslužnou a v tomto směru jedinou syntetickou práci řeckého politického a literárního pracovníka G. Zoidise s názvem *Zděděné přátelství* a s podtitulem „Řecko-ruské hospodářské, politické a kulturní styky“. Autor čerpá ke své práci materiály především z ruských pramenů starých i nejnovějších a také ze základních děl o řeckých dějinách.

Zoidis rozdělí svou knihu do šesti kapitol:

I. kapitola (str. 9—23) pojednává o starých Řecích, Skytech a Thrácích u Černého moře, o tzv. velké kolonizaci, jež přičiní vidí V. Sergejev¹ v rozvoji výrobních sil a v růstu počtu obyvatel. Stručně se zmiňuje o řeckých koloniích na západním a severním pobřeží Černého moře a o obchodu Bosporu s Aténami a jinými řeckými městy. Upevňováním a rozšiřováním hospodářských a politických svazků pronikala postupně i řecká kultura, která se zachovala také tam, kde hospodářskospolečenská a politická báze byla krátkodobá a vratká.²

V druhé kapitole nazvané „Byzanc a Rusko“ rozebírá autor rusko-byzantské obchodní, kulturní a politické styky. I když není přesně historicky zjištěno, kdy došlo k prvním stykům slovanských kmenů žijících na severním pobřeží Černého moře s Byzancí, je zcela jasné, že tyto styky měly velký význam. Je známo o velké cestě „iz Varjag v Greki“ — rozšíření

¹ Viz V. S. Sergejev, *Istorija drevnej Grecii*, 2 izdanije, Moskva, 1948.

² Viz M. N. Grekov, *Materiály... Věstnik drevnej istorii*, 3, 1939, str. 287, a A. B. Ranovič, *Ellinizacija i jeje istoričeskaja rol'*, Moskva—Leningrad, 1950.

vzájemného obchodu mezi Byzanci a Varjagy.³ První cesta Rusů do Byzance byla podniknuta za vlády byzantského krále Michala III. r. 860. O Olegových výbojích proti Byzanci v letech 906 a 907 máme zprávy v „Pověsti vremennych let“. Roku 941 kyjevský kníže Igor znovu táhne na byzantské hlavní město a uzavírá s Byzanci smlouvu. Zde je třeba hledat, podle mého názoru, počátky pronikání křesťanství na Rus. Smlouva, podepsaná mezi Kyjevským státem a Byzanci r. 945, má zvlášť velký politický, hospodářský a vojenský význam a tvoří mezník ve vývoji rusko-byzantských vztahů. Nastává jakési období „přátelství mezi Řeky a Ruskem“ — jak to charakterizuje autor „Slova o polku Igorevě“.

Za vlády Olgy, manželky Igorovy, se rusko-byzantské styky dále rozšířily, zvláště po její návštěvě Konstantinopole r. 957, kdy pravděpodobně přijala křesťanství.⁴

Důležitým mezníkem v rozvoji rusko-byzantských vztahů je přijetí křesťanství na Rusi. Přijetí křesťanství nebylo jednorázovou akcí. Proces christianizace na Rusi probíhal od podepsání smlouvy s Byzancí (945) do roku 989.⁵ Autor ovšem zapomíná na to, že pro přijetí křesťanství na Rusi měla význam už první smlouva (911) mezi Byzancí a Ruskem. Přijetí křesťanství na Rusi v daném údobí historického vývoje Kyjevského státu mělo pokrokový význam a mimo jiné přispělo k rychlejšímu růstu řemesla, stavební techniky a techniky vábení. Autor zdůrazňuje další rozvoj všestranných kulturních styků mezi Byzancí a Ruskem nejen v otázkách pravoslavné víry, ale také a hlavně v literatuře. Počet překladů řeckých duchovních knih (z počátku), později však také historických, chronografických a básňových, se mnohonásobně zvětšoval. V Konstantinopoli a na Svaté hoře (Athosu) se překládalo mnoho knih, které se dostaly nejen do Ruska, ale i do všech ostatních slovanských zemí. Překladatelská činnost z řečtiny zesílila zvláště za vlády knížete Vladimíra.

A. Sobolevskij přikládal velký význam Athosu, který byl zvláště ve 14.—15. století jediným centrem filologických výměn názorů mezi Řeky a Rusy. Autor ovšem zapomíná, že zde byli také Bulhaři, Srbové, Arméni aj.⁶

V Rusku byly zřizovány řecké školy. V 11.—12. století byly takové školy zřízeny v Novgorodě, ve Smolensku i jinde. V těchto školách učili řečtí duchovní hodnostáři. Také na školách Kyjevského státu byla řečtina (před vpádem Mongolů) povinným předmětem.

Už v 11. stol. najdeme v Kyjevě mnoho byzantských mistrů: architektů, hudebníků, malířů apod. Jedním z největších byl nepochybně Theofan, zvaný Grek, učitel a spolupracovník velkého ruského malíře Andreje Rubljova. Grek namaloval mnoho ikon a obrazů a vyzdobil řadu kostelů.⁷

Domnívám se však, že by bylo omylem předpokládat, že jenom Byzance měla vliv na rozvoj kultury, literatury a umění v Rusku. Musíme počítat i s vlivem opačným. Pronikání slovanského obyvatelstva do Byzance ovlivnilo její přechod od otrokářského zřízení k feudalismu.

Třetí část knihy „Řecko-ruské vztahy a společné boje v letech turecké poroby“ zahrnuje období od pádu Cařihradu (1453) až do konce 18. stol. (str. 41—106). Velké byly sympatie ruského lidu k balkánským bratrům, ať Řekům či Slovanům, kteří se dostali do poroby tureckých asimilátorů. Následkem pádu hlavního města byzantské říše, a tím prakticky i zániku říše samotné, byly styky s Ruskem na dlouhou dobu přerušeny. Zůstaly však nadále svazky mezi řeckou a ruskou církví, zůstal i nadále Athos. Po pádu Cařihradu nachází v Rusku útolek nejen mnoho vzdělaných Řeků, ale také Bulhaři a Srbové, kteří utíkají před tureckým jataganem.⁸

Začátkem 16. stol. (1518 a nikoli 1505, jak mylně uvádí autor) přichází do Ruska na pozvání velkého moskevského knížete Vasilije III. Maxim, známý v dějinách jako Maxim Grek. Působil na Rusi celých 38 let (1518—1556) a zanechal v ruském písemnictví celou epochu. Byl to člověk s klasickým vzděláním, polyglot, který přeložil mnoho knih do staroslověnštiny. Je třeba zdůraznit, že jeho kázání, publicistické články, filosofické a teologické úvahy a překlady měly velký význam pro rozvoj slovanské literatury.

V 16. stol. jsou v Rusku zakládány řecké školy pro Řeky. Nelze ovšem zapomínat, jak to dělá autor knihy, na to, že tyto školy později (s rozvojem slovanského myšlení a s ideou III. Říma) se přeměnily v řecko-slovanské a řecko-slovansko-latinské. V 16. stol. byl dokonce

³ Viz M. Levčenko, *Dějiny Byzance*, Athény, 1945, str. 164 (řecky).

⁴ Viz M. Levčenko, op. cit., str. 184.

⁵ Viz *Dějiny Byzantské říše*, I, Athény, 1946, str. 446 (řecky).

⁶ Viz A. Sobolevskij, *Perevodnaja pis'mennost' v Moskovskoj Rusi*, Moskva, 1903, str. 11.

⁷ Viz *Boľšaja sovětskaja enciklopedija*, 2. vydání, 44, str. 615 n.

⁸ Viz K. Paparrigopoulos, *Dějiny řeckého národa*, díl 5, část II, Athény, 1955, (řecky).

pro přijíždějící Řeky vydán jakýsi průvodce, praktická příručka, která jim pomáhala osvojit si ruský jazyk, hlavně v počátcích. Řekové (ale také balkánští Slované), přicházející do Ruska, byli nejlepšimi informátory ruského lidu o situaci v Otomanském impériu. Mnoho duchovních bylo stíháno a oběšeno Turky jen proto, že „byli velkými přáteli Rusů“.

Rusko se vždy snažilo pomáhat balkánským národům. Engelsova teze, že Rusko hrálo pokrokovou úlohu ve vztahu k národům Východu, může platit i pro období ranější, nejen pro konec 18. a 19. století.⁹ Už roku 1704 Petr I. začal vyjednávat s Řeky, Albánci, Rumuny a ostatními balkánskými státy o boji proti Turkům. Je málo známa Petrova výzva ke všem „věřícím, vojevůdům, serdarům (velitelům ozbrojených sil), hajdukům, kapitánům a popům...“, aby... „silou meče se spasil od Turků“. Petr říká přímo, že „... je chce osvobodit od Turků a navrátit jim země, které patřily už jejich otcům“.¹⁰

V podkapitole „Řekové v Rusku v době panování Kateřiny II.“ rozebírá Zoidis řecké literární výtvary napsané v Rusku, rozvoj řeckých světských a obchodních škol. Lásku Kateřiny II. k Řekům a k balkánským národům vůbec nelze ovšem vidět jenom v tom, že se učila řecky. Je třeba vidět hlubší příčiny. Kateřina totiž měla v úmyslu vyhnat Turky a vytvořit na Balkáně jakousi pravoslavnou federaci pod svou vládou. Autor správně přikládá velký význam objevení se ruských vojsk na řeckých ostrovech v době rusko-tureckých válek (1806–1812), neboť silně ovlivnilo sílící řecké osvobozenecké hnutí.

Čtvrtá kapitola „Účast Ruska v řecké revoluci r. 1821“ pojednává o vzniku a vývoji řeckého revolučního myšlení od počátku 19. stol. Zvláště si autor všímá vzniku Filiki heterie (Přátelské společnosti) ve vztahu k děkabristům. V roce 1820 přijel do Kišiněva děkabrista Michail Orlov a o něco později V. Rajevskej, K. Ochotnikov, A. Nepenin aj., kteří tvořili jádro děkabristické organizace na Jihu, tzv. Sojuzu spasenija. V téže době se organizuje v Kišiněvě revoluční centrum řecké, v čele s A. Ypsilantim, srbské v čele s Nenadovićem, bulharské s archimandritou Aufrenijem.¹¹ Ypsilantis, jak známo, se stýkal s M. Orlovem a také s Puškinem, „který chtěl bojovat pod jeho praporem“.¹² Styky řeckých revolucionářů s děkabristy měly velký vliv na formování jejich ideových názorů k revolučnímu svržení turecké vlády.

Řecká revoluce z r. 1821 inspirovala mnoho ruských pokrokových básníků (Rajevského, Puškina,¹³ Kjuhelbekera, Kočova aj.) k napsání překrásných básní. Ohlas řecké revoluce v Rusku byl veliký. Rusko pomohlo také ke konečnému vyřešení řecké otázky.

Obsahem páté kapitoly je rozbor řecko-ruských vztahů v období skoro stoletém — od roku 1829 do Velké říjnové socialistické revoluce. Autor ukazuje na vliv Ruska v době národního obrození u Řeků, ale zapomíná poukázat na souvislost s ostatními balkánskými národy (slovanskými), které se rovněž obracejí k Rusku. Jestliže západní mocnosti (hlavně Anglie a Francie) podporovaly Turecko, K. Marx správně připomene, „že 9/10 obyvatelstva evropského Turecka vidělo v Rusku jedinou oporu, osvoboditele...“.¹⁴

Zoidis se stručně zmiňuje o vztahu Řecka ke Krymské válce (1853–1856), o vzniku tzv. východní otázky a o postoji ruské vlády ke krétskému povstání v letech 1866–1867. Rozebírá rovněž (bohužel velmi stručně) Leninovo hodnocení politické situace na Balkáně v době první světové války. Lenin vždy správně viděl boj balkánských národů, které „udělaly obrovský krok kupředu v řešení národnostní otázky“.¹⁵

V poslední kapitole knihy „Sovětský svaz a Řecko“ pojednává autor o ohlasu Velké říjnové socialistické revoluce v Řecku. Velká říjnová socialistická revoluce měla velký vliv na politický a ideologický růst řeckého lidu a na zesílení jednoty dělnické třídy, která rok po Říjnu založila svou Socialistickou dělnickou stranu (později Komunistickou). Zde by ovšem, myslím, bylo nutné a správné rozebrat otázku ohlasu a vlivu Října mnohem podrobněji na základě bohatého materiálu a udělat některé závěry.

Pod tlakem řecké uvědomělé dělnické třídy a její strany byla řecká vláda nucena uznat existenci SSSR a v březnu 1924 obnovit diplomatické styky. Řecko bylo první balkánskou zemí, která uznala nový sovětský stát. Dělnická třída a pokroková část inteligence Řecka

⁹ Viz K. Marks, F. Engels, *Sočinenija*, tom 21, Moskva, 1945, str. 211.

¹⁰ Viz F. Miklosich et Müller, *Acta et Diplomata Graeca*, 3, str. 281. (Cit. podle Zoidise, viz.)

¹¹ Viz V. G. Bažanov, *Děkabristy v Kišiněvě*, Moskva, 1952, str. 13.

¹² Viz M. V. Nečkina, *Roľ i mesto děkabristov v russkom revoljucionnom dviženii*, Boľševik, č. 1, 1946.

¹³ Viz Puškin, *Sobranije sočinenij v 10 tomach*, Moskva, 1948.

¹⁴ K. Marks, F. Engels, *Sočinenija*, tom 9, Moskva, 1937, str. 249.

¹⁵ V. I. Lenin, *Sočinenija*, tom 18, Moskva, 1952, str. 340–341.

hájila vždy sovětské Rusko. Mnoho spisovatelů a básníků vyjádřilo ve svých dílech svůj věrný vztah a lásku k sovětskému lidu.

Sovětský svaz prosazoval na mezinárodním fóru správné řešení řecké otázky, v poslední době zvláště v otázce Kypru. Autor rozebírá obnovení obchodních styků mezi Řeckem a Sovětským svazem po roce 1950 až do založení Společnosti Recko—SSSR, jejímž cílem je „svěstranný rozvoj přátelství a kulturních styků mezi SSSR a Řeckem“.

Knihu uzavírá Zoidis kratičkým závěrem a více než 30stránkovou přílohou s úryvky z řecko-ruských smluv, počínaje r. 911 až po interview předsedy rady ministrů SSSR N. S. Chruščova s řeckými novináři v r. 1958.

Knih je bohatě dokumentována všemi dostupnými prameny. Jejím nedostatkem jsou citace v řeckém překladu, na konci chybí seznam použité literatury (autor ji uvádí jen v textu) a jmenný rejstřík. Přesto však je to kniha, kterou uvítá každý, kdo se chce s rusko-řeckými vztahy přehledně seznámit.

Ivan Dorovský

Prolzvedenija A. M. Gorkogo v perevodach na inostrannyje jazyki. (Vydala Vsesvazová státní knihovna zahraniční literatury, Moskva 1958, za redakce V. V. Pajevské, I. L. Kurasta a S. J. Brodské.) Sběrání údajů o zahraničním ohlasu tvorby spisovatelů SSSR, jakož i registrace překladů jejich děl do cizích jazyků je důležitým úkolem sovětské bibliografie. Vydání obsahující soubory takovýchto údajů jsou pomůckou pro badatele, studující historii kulturních vztahů mezi národy SSSR a zahraničních zemí, pro kulturní ústavy a organizace, jež mají za úkol tyto vztahy rozvíjet a posilovat, pro knihovny, pro učitele a studenty, lektory a propagandisty i pro čtenáře, který se chce poučit o faktech tohoto druhu.

Recenzovaná bibliografie je souhra bibliografické práce Vsesvazové státní knihovny cizí literatury, na níž se pracovalo od dvacátých let. Knihovna počala uveřejňovat tiskem svůj zpracovaný materiál od r. 1935 v časopise *Inostrannaja kniga* (č. 2 a 3) bibliografickým přehledem Sovětská umělecká literatura za hranicemi, sestaveným podle kartoték knihovny N. I. Požarského. V r. 1937 byly paralelně ve francouzském a anglickém znění časopisu *Internacionalnaja literatura* otištěny bibliografie anglická a francouzská překladů děl A. M. Gorkého a některých jiných sovětských spisovatelů za léta 1917—1936. V ruském vydání téhož časopisu objevila se r. 1938 bibliografie M. Gorkij v cizích jazycích, a to za léta 1917—1936 v USA, Anglii, Francii, Německu a Španělsku. R. 1954 vydala knihovna spolu se Svazem sovětských spisovatelů SSSR u příležitosti 2. sjezdu sovětských spisovatelů bibliografii *Díla sovětských spisovatelů v překladech do cizích jazyků*. Zahraniční vydání v letech 1945—1953 (Moskva, 1954, VIII, 322 stran).

Naše bibliografie, věnovaná celá velkému proletářskému klasiku, obsahuje jednotlivá zahraniční vydání překladů jeho knih z let 1900—1955. Jen v oddíle sebraných spisů jsou zachyceny i svazky vyšlé v letech 1956—1957, pokud údaje o nich došly do knihovny do 1. VII. 1957. Vydání, započatá po roce 1955, sem již pojata nebyla (např. italský překlad sebraných spisů). Bibliografie si všímá jen knižních vydání a neuvádí překlady, uveřejněné v periodickém tisku a ve sbornících. Celkem bylo zaregistrováno 2892 knih, obsahujících 6470 překladů v 47 jazycích. Z pramenů se uvádějí: materiály Vsesvazové státní bibliotéky cizích jazyků, národní bibliografie zahraničních zemí, mezinárodní bibliografický orgán *Index translationum*, tiskem vydané bibliografie překladů děl Gorkého nebo existující bibliografické přehledy. Pořadatelé využili též fondů a katalogů hlavních knihoven Moskvy a Leningradu. Údaje bibliografie nejsou vyčerpávající, zejména v období do r. 1945. V mnohých zemích chybí evidence (země Východu, Latinská Amerika, Řecko, Portugalsko).

Materiál bibliografie je utříděn do tří celků: 1) sebrané spisy a výběry, 2) sborníky, 3) jednotlivá díla A. M. Gorkého. Pro pohodlí čtenáře jsou k bibliografii připojeny užitečné pomocné rejstříky: rejstřík originálních ruských záhlaví děl Gorkého, rejstřík cizích názvů jednotlivých překladů a sborníků, rejstřík překladatelů podle jazyků, rejstřík podle jazyků, do kterých se překládalo, a konečně chronologický ukazatel jednotlivých vydání podle zemí.

Uvnitř oddílů je materiál uspořádán podle původních titulů děl M. Gorkého. Pod rubrikou díla se údaje řadí podle abecedy cizích jazyků, překlady jednoho jazyka jsou seřazeny v chronologickém pořádku pod jmény překladatelů, též s ohledem na vydání jednoho díla v různých nakladatelstvech. V bibliografickém popise je použito latinky i tzv. kyrilice. Východní jazyky, pokud mají své originální znaky (čínský, japonský, indické, arabský aj.) jsou z důvodů technických uvedeny rusky pod původním titulem Gorkého, jména překladatelů a redaktorů, jakož i základní údaje se v těchto případech uvádějí v ruské transkripci.

Celá bibliografie je prací jedenáctičlenného kolektivu Vědeckého bibliografického oddělení